

מראי מקומות- סנהדרין צ"ז

דנהפוך הוא, בעה"ב ילך אל אשר ירצה, והכלב רץ לפניו ונשמע לפקודתו. בעקבתא דמשיחא, יהי המצב דהדור יבחר את הדרך כראות עיניו, ופני הדור, דהיינו המנהיגים, ירצו בדרך זו לפני ההמון ככלב לפני אדון.

(ז) **מאי ותהי האמת נעדרת... שנעשית עדרים עדרים והולכת לה-** פי' המהרש"א, דהגמ' נתקשה בפשוטו של מקרא, דמשמע דהאמת נעדרת לגמרי, שהרי אפי' בזמן כשלונה של ירושלים, לא פסקה ממנו אנשי אמנה, וא"כ ע"כ אין לפרש הקרא כפשוטו, אלא פי' שנעשו עדרים והולכת. וביאר המהרש"א (וע"ש מה שהביא מהילקוט) דאנשי אמת יהיו הולכין ונחבאין במדברות, מפני הדור הרע ההוא.

(ח) **דאי הוו יהבי לי' כל חללי דעלמא, לא הוה משני בדבורי-** ע' בפתח עינים שהביא מש"כ העינין יעקב, דהיינו דאפי' אם אמר למכור דבר בסך מה, ושוב בא אחר ונותן לו יותר, אע"ג דדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה, לא הוה משני בדבורי'. ותמה הפתח עינים, הא קי"ל דיש בהם משום מחוסרי אמנה, ואין רוח חכמים נוחה הימנו בכה"ג. ולכן פי' דלא מיירי במשא ומתן, אלא מיירי באופן שאומר לעשות איזה דבר, ודרך בנ"א לחזור, וליכא שום איסור בזה, מ"מ לא הוה משני בדבורי' אפי' אם הי' לו טעם מספיק, וזהו רבותי'.

(ט) **ולא הוו משני בדיבוריהו, ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימני-** פי' המהרש"א, כי חותמו של הקב"ה אמת, ובו קיים העולם, והמשנה בדבורו הורס את העולם. ומי שאינו משנה בדבורו, הרי הוא מקיים עצמו ועולמו בחותמו של הבריא, ולכן ממילא לא מתו איניש בלא זימני'. וכע"ז כ' התורת חיים, דהאמת יש לו קיום, והשקר אין לו קיום, והאמת הוא מקור החיים.

(י) **שכיבו לי' תרתין בנין- כ' בהג' יעב"ץ,** דאע"פ דמצינו דאף הקב"ה שינה מפני השלום, הכא לא הי' כ"כ מפני השלום, דאף אם הי' אומר האמת, מ"מ היתה השכנה מתפייסת, והקב"ה מדקדק אם סביביו כחוט השערה. וכ' המהר"ל דאף דמפני מדת הצניעות אין ראוי הגילוי, עכ"ז מתו ב' בניו, דכל שקר אין ראוי למציאות, וגורם השקר ההעדר.

(יא) **ונהפכה כל המלכות למינות- פרש"י** (בדפו"י), "והמלכות השולטת על רוב העולם תהא למינות, נמשכם אחר טעות שלו (ישו) ותלמידיו נקראים מינים".

(יב) **ואין תוכחה- פי' העץ יוסף,** דהיינו שאין בר ישראל יכול להתוכח עמהם להשיב להם תשובה ניצחת

(א) **דור שבן דוד בא בו, ת"ח מתמעטים, והשאר עיניהם כלות, וכו'- ע' בערוך לנר** בפי' הענין, וגם בביאור הא דכתי' דביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת. דהיינו, טבע הענין הוא, דבכל דבר, כדי שיעלה לתכלית שלמותו, צריך מעיקרא להפסד, ואז יכול לעלות מעלה מעלה עד שהגיע לעיקר שלמותו. וכמו שמצינו בחטה, דאם אדם רוצה לעשות עוד אוכל מהחטה, צריך מעיקרא להפסד, ואז יחזור ויצמח. וכן לענין האדם, כדי שתחי' בעת תחיית המתים, צריך מעיקרא למות ולהפסד, ואז יכול לחזור ולחיות בעת התחי'. וה"ה לענין בהמ"ק, צריך מעיקרא שיהי' חרבן, כדי שיחזור לעיקר שלמותו ותכליתו. וא"כ, גם בדור עקבתא דמשיחא כן הוא, דקודם שבא עיקר המעלה, צריך להיות בהפסד השלימות, ואז יחזור להקימו בבנין עולם, וע"ש עוד על דרך זה.

(ב) **שלישית רעב גדול... ותורה משתכחת מלומדיה- כ' העינין יעקב,** דהיינו משום דאם אין קמח אין תורה, ולכן בחמישית שיהא שובע גדול, גם יהי' תורה חוזרת על לומדיה, ולכן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

(ג) **בששית קולות- פרש"י,** או קולות שבן דוד בא, או קול השופר. והק' המהרש"א, הרי אמרי' דמשיח הוא א' מהג' דברים הבאים בהיסח הדעת, ואם יש קולות שבן דוד בא, או קול השופר, מה שייד בזה היסח הדעת. ולכן פי' דקולות היינו קול רעש משמים, כשיפקוד הקב"ה על אומה לפורענות.

(ד) **דור שבן דוד בא בו, בית הוועד יהי' לזנות, וכו'- כ' היד רמה,** "ותמה אני, לפי סימנין הללו, מפני מה אין בן דוד בא בדורנו זה".

(ה) **בית הוועד יהי' לזנות, וכו'- ע' בבן יהודע** שכ' לבאר כל הברייתא לטובה. למשל, הא דבית וועד יהי' לזנות, היינו שבית המדרש יהי' מקום שהכל רודפים שם להתבשם (ע"ש שביאר מה שייד לשון זינים לבשמים). וע"ש שביאר כל סימנים בהסוגיא על דרך זה.

(ו) **ופני הדור כפני הכלב- פרש"י,** או דדמיין כפני הכלב ממש, או שאין מתביישין זה מזה. והמהרש"א כ' עוד לפרש, דלשון כלב היינו כולו לב, דהיינו שהוא כולו מסור לאדוניו. וזהו הביאור ד"פני" הדור כפני הכלב, דהיינו דהדור נלאים כמסורים לאדוניהם, אבל באמת אינם מסורים. וע' בקובץ מאמרים (מאמר עקבתא דמשיחא, עמ' ש"א במהדו"ח) שהביא מר' ישראל סלנטר לבאר דמנהגו של כלב להתקדם ולרוץ לפני בעה"ב, ולכאור' נדמה, כאילו הכלב מתהלך לו כאות נפשו, והאדון נגרר אחריו, ומכבד את רצון כלבו. אבל באמת אנו יודעים

(ג), שכנראה יש לו הכנה אחרת בזה, שהוא הב' אלפים של קביעות התורה, ולכן כ' דאפי' אם נתחדש דבר בטבע, ולמשל בהל' טריפות, מחלה חדשה שלכא' צריך להיות בה דין טריפה, או רפואה חדשה למה שכבר חשיב לה טריפה, לא חשבינן בה, שאי"ז בימי ב' אלפים תורה, והקביעות הוא בב' אלפים של תורה.

(ח) **שני אלפים ימות המשיח** - הק' התורה חיים בע"ז (ט), הא אמרי' לעיל דבקש הקב"ה לעשות חזקי' למשיח, ואיך שייך זה, הא חזקי' לא הי' בב' אלפים של משיח. ותי' דזכות חזקי' ודורו הי' כ"כ גדול, עד שרצה הקב"ה לעשותו בן דוד לפני זמנו, דלא נקבע הא דב' אלפים משיח אלא לדור בינוני. **ובעיקר** הדבר, שיש ב' אלפים משיח, פי' התורה חיים (כאן) דהיינו שיש "בעתה", ויש "אחישנה", ואם לא זכו, יהי' בעתה, ואם זכו, יכול להיות אחישנה, דהיינו בתחלת הב' אלפים.

(ט) **א"ל אליהו... אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות** - הק' היד רמה, הא תנא דבי אליהו לעיל דב' אלפים משיח, וכאן אמרי' שאין שייך שיבא משיח עד ר"ג שנה תוך אלף החמישי. ותי' דכיון דיכול לבוא ברוב האלף החמישי, א"כ נקרא גם זה אלף של משיח. וע"ע בתורת חיים בע"ז (ט). שהק' כן, ותי' דאליהו לאו תנא דבי אליהו.

(כ) **אין העולם פחות מפ"ה יובלות, וביובל האחרון בן דוד בא** - ע' בספר ישועות משיחו (לר' יצחק אברבנאל, חלק שני, עיון ראשון, פרק ראשון), שכ' שכבר התאמצו חכמי הדור להשיב על אגדה זו, כי הוקשה להם, שהרי כבר עברו פ"ה יובלות, ועדיין בן ישי לא בא. והביא שיש שהשיבו שלכה"פ יהי' פ"ה יובלות, ומה שאמר דביובל האחרון בן דוד בא, ענין אחר הוא, ע"ש ביאורו. עוד הביא ביאור אחר, דמזמן שהתחילו ישראל למנות יובלות קאמר, וא"כ באמת לא עברו פ"ה יובלות (ויצא לפי"ז שיהי' הרבה יותר מששת אלפים שנה מבריאת העולם, ויש לע' בזה).

(כא) **כלה או אינו כלה** - פרש"י, כלה זמן הזה קודם שיבא משיח, או אינו כלה, דתוך היובל בסופו הוא בא. והק' המהרש"א, איך מספק"ל למימר דכלה קודם, הא קאמר דביובל האחרון בן דוד בא, דמשמע בתוכו. ותי' דהכי קמבעיא לי', את"ל בסופו הוא בא, נימא כשכלה, דהיינו בסופו, בא, ולא יתעכב יותר, או אינו בא דוקא כשכלה הזמן ההוא, אלא דמאותו זמן ואילך זמנו לבא, וחכה לו.

(כב) **לאחר ד' אלפים ומאתים [ושלשים] (ותשעים) וא' שנה לבריאתו של עולם, וכו'** - ע' בתוס' בע"ז (ט): ד"ה לאחר), שכ' דזהו תשובה על השאלה דלעיל אם בתחלה או בסוף של יובל פ"ה, דשנה זה הוא ברוב של יובל הפ"ה.

כהוגן להוציא המינות מלבם. אולם ע' בפרש"י לסוטה (מט:), שכ' "אין לך אדם שיוכל להוכיח, שכולם נכשלים בחטאות, וכשמוכיחין, אומר לו אתה כמוני", ומשמע דלא קאי על הא דנהפכה כל המלכות למינות, אלא דבר בפנ"ע הוא.

(ג) **אין בן דוד בא עד שירבו המסורות** - לא פרש"י מה ענין עד שירבו המסורות לקרא, וע' במהר"ל, שכ' דמי שנמסר ביד חבירו אשר לא יוכל קום, ודאי בשביל זה מטה ידו.

(ד) **וחד חרוב** - ע' בהשגת הראב"ד (תשובה ח', ח'), על מש"כ הרמב"ם שם דהעולם הבא כבר מצוי הוא וקיים, והשיג הראב"ד דמשמע דהרמב"ם כופר בגמרן, דמבואר שהקב"ה יחריב העולם ושוב יחדשה. וע"ע בפ' הריקאנטי בריש פ' בהר, שהביא ממ"י שפי' שמלת "חרוב" אינו שיחזור לתהו ובהו, אלא פי' חרוב מאין אדם ובהמה ובעלי חיים, וכל הדברים המורכבים מהד' יסודות, אלא אלא כל דבר יחזור ליסודו. ומלת חרוב, היינו שתפסק ההשפעה במורכבים, והשמים והארץ נשארו כמו שהם. וע"ע שם בפ' הריקאנטי מש"כ בזה.

(טו) **כשם שהשביעית משמט שנה א' לז' שנים, כך העולם וכו'** - העיר המהרש"א, לפי הפסוקים שהגמ' הביא ראי' מהם, לכא' הול"ל דכשם דימי השבוע משמט יום א' לשבוע. ותי' דדומה טפי לשביעית, שהארץ נשמטת לשנה א' כמו שבמעשה בראשית הי' יום א' נשבות מבריאת העולם, כן יהי' העולם נשמטת לאלף שנים משבעת אלפים שנה.

(טז) **ששת אלפים שנה הוי עלמא, וכו'** - ע' ברמב"ן על התורה (בראשית ב', ג', ד"ה לעשות), שביאר דנכלל בתיבת "לעשות" דששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו הוא ששת אלפים שנה, ולכך אמרו דיומו של הקב"ה אלף שנים. וביאר שהי' רמז בכל ימי בראשית לששת אלפים שנות העולם. השני ימים ראשונים, שהי' העולם כולו מים, ולא נשלם בהם דבר, הם רמז לב' אלפים הראשונים, שלא הי' בהם קורא בשם ד'. וע"ש באריכות איך שביאר שכל ימי בראשית היו כנגד כל האלפים של ימות העולם.

(יז) **שני אלפים תורה** - כ' רש"י, דאף דודאי לא תכלה התורה לאחר ב' אלפים, מ"מ נקט ב' אלפי תורה אידי הב' אלפים תהו. וכ' המהרש"א דדוחק לפרש כן, ולכן כ' לפרש דבאמת לאחר שגלו ישראל מארצם גלות גמורה, שוב לא הי' בהם תורה, וכדכתי' באיכה, מלכה ושרי' בגוים, אין תורה. אולם אף לאחר חרבן הבית, לקע"ב שנה, עדיין מקרי שנות תורה, כי אז היו דור תנאים, ועדיין לא נתדלדלו הישיבות עד אחר שמת רבי, וגבר הגלות ורבו הצרות, וכלו ימי תורה. ומשם ואילך, מתוך הגלות והצרות, בכל אותו זמן, ראוי לבא משיח, וימי חבלי משיח מקרי. **וע"ע בחזון איש** (יו"ד, הל' טריפות, ה',

הערל"נ בסוכה (מה: תמה ע"ז, האם יגרעו מעלת הנביאים מל"ו צדיקים שבכל דור. ולכן הוא ביאר באו"א, דהתם מדבר בקבלת פני השכינה, דא"יז ראיית שכינה כלל, אלא קבלת פנים, וקבלת פנים זה הי' באספקלריא מאירה. אבל הנביאים היו יכולין לראות השכינה (ולא פני השכינה, כדכתיב גבי משה "ופני לא יראו"), וכל שאר הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה, ומשה ראה באספקלריא מאירה.

ומי נפיש כולי האי, והאמר חזקי וכו'- פי' הערוך (כט) **לנר** שלא הי' יכול להק' על מימרא דרבא מחזקי', שהי' שייך לומר דרבא איירי באספקלריא שאינה מאירה, והך דחזקי' באספקלריא מאירה. וכן לא הי' שייך להק' על אביי מחזקי', דיכול ליישב כן. אבל עכשיו שהק' אביי על הא דרבא ותירץ, אז שפיר הק' מהא דחזקי'.

ראיתי בני עליי והן מועטין, וכו'- כ' היר רמה דלאו (ל) **דוקא דראה**, דא"כ למה לא הי' יודע כמה הוו, אלא לומר לך שהודיעו המקום ברוח הקודש או בחלום או ע"י מלאך שיש צדיקים מועטין שראויין למעלה זו, ואמר שכבר הבטיחני המקום שאני ובני מהם. וכ' **התורת חיים** דמה שלא המשיך לומר ואם א', היינו משום דאין העולם מתקיים בפחות משני צדיקי יסודי עולם (אבל לפי מש"כ הערל"נ, דהבטיחו המקום שהוא ובנו היו מהם, לק"מ).

ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו, כתנאי, (לא) **וכו'- פי' המהרש"א**, שאין כוונת שמואל לומר שיבא הקץ בלא תשובה בכלל, אלא הכוונה הוא שיעמיד הקב"ה להם מלך קשה כהמן, ולא יעשו תשובה רצינית מצד עצמן, אלא על כרחן יעשו תשובה. ובוה פליגי ר"א ור"י, אם יעשו תשובה מעצמן או לא (אבל **מרש"י** לא משמע כן, אלא דשמואל ס"ל שאי"צ תשובה כלל, ואעפ"כ יגאלו, ולדבריו לכאור' ק' דברי הגמ', כתנאי). וע"ע **בבן יהוידע** שכ' דמה שאמר רב כלו כל הקצין, היינו קצין של אחישנה, אבל הקצין של "בעתה" עדיין לא כלו, ואינו תלוי בתשובה.

ולא בכסף תגאלו, לא בתשובה ומעשים טובים- (לב) **העיר המהרש"א**, אדרבה, הא משמע דלא בכסף תגאלו, אלא דוקא בתשובה ומעשים טובים. אלא ביאר דעל מעשה המן נמי קאמר, דאמר' דלא בכסף, דהיינו נדבות המשכן, שהיו תשובה ומעשים טובים רצינית, תגאלו, אלא בתשובה ומעשים טובים הכרחיים קאמר דנגאלו.

א"ל ר' יהושע, והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכס, (לג) **וכו'- פי' המהרש"א**, דודאי הש"י שואל מישאל על התשובה הרצינית, שהיא טובה יותר, אבל אם לא יעשו כן, הרי נאמר שוב בנים שובבים, כי אנכי בעלתי אתכם וגו', דהיינו תשובה הכרחית, שע"י

(ג) **ולא כר"ע שהי' דורש עוד אחת מעט היא, ואני מרעיש את השמים ואת הארץ- ע' במהרש"א** מש"כ לפרש דר"ע הי' דורש קרא זה לגבי בן כוזיבא, ע"ש.

תפח עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים כיון (כד) **שהגיע את הקץ ולא בא, שוב לא בא- כ' הרמב"ם** (מלכים י"ב, ב'), "לעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך בדברי מדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאינן מביאין לא לידי אהבה ולא לידי יראה. וכן לא יחשוב הקצין, אמרו חכמים תפוח דעתן של מחשבי קצין, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, כמו שבארנו".

תפח עצמן של מחשבי קצין, וכו'- ע' בדרשות הר"ן (כה) (דרשה ה', עמ' 453 בהוצאת ארטסקרול) שכ' דאין תמה על מחשבי הקץ שמנו וטעו וילאו למצוא הפתח, דאף בגאולות הראשונות, של גלות מצרים וגלות בבל, טעו בחשבונות, ואז היו מפורשים, כ"ש בזה, שלא היו מפורשים (וע"ש שביאר דהנבואה לא הי' מפורש כ"כ, משום שהי' קרוב אז לסוף הנבואה, ולכן היו הנבואות נעלמות מאד).

תפח עצמן של מחשבי קצין- תמוה, הרי מצינו (כו) **שכמה ראשונים ואחרונים חשבו הקץ, ואיך עשו כן. וע' ברמב"ן בספר הגאולה** (פרק ד', עמ' רצ בהוצאת שעוועל), שכ' שיש ב' טעמים דמותר לחשוב הקץ. א', משום שבשעת חז"ל הי' הזמן ארוך כ"כ, ולכן יש לחוש שיהי' זה רפיון בחלישות תקותם. אבל אי"ז שייך עכשיו (בזמן הרמב"ן), שכבר אנחנו באחרית הימים. ועוד כ', שאינו חישוב הקץ באופן חלוט, אלא באופן שמא ואפשר. **וע"ע במרגליות הים** (אות י'), שהביא מר' בחיי ועוד, שיש הרבה קצין, וכולם זמנים שהם שייכים טפי לגאולה. ועוד הביא מהזהר כע"ז, דבכל דור ודור איכא זמן מסוגל להקץ, ע"ש באריכות במראי מקומות בענין זה. וע"ע בהערת אחי הר"ר יהודה מאיר שליט"א **בדרשות הר"ן** היוצא מחדש מארטסקרול, עמ' 462, שהביא הרבה מ"מ בענין זה.

וכי מאחר שמדת הדין מעכבת, אנו למה מחכין, (כז) **לקבל שכר- פי' המהרש"א**, כיון שאיננו יודעין הקץ, למה מחכין, הרי אין לנו אלא מחלת הלב מזה. וע"ז תי' דהא גופא, יש לנו שכר על המחלת הלב והצער. עוד פי', דלמה אנו מחכין, הרי אמר' לעיל דאין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת, וטפי הוי היסח הדעת באיננו מחכה.

הא דמסתכלי באספקלריא המאירה- הק' המהרש"א, (כח) **הא ביבמות א'** דרק משה רבנו ראה באספקלריא מאירה, וכל הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה, ובגמרא מבואר דבכל דור יש לכה"פ ל"ו צדיקים שרואים באספקלריא מאירה. וחי' דהתם רק בנביאים, אבל גמרא מדבר בחכמים וצדיקים כרשב"י וחביריו, ואמר' דחכם עדיף מנביא. אבל

חורף תשפ"ה

הצרות אנכי בעלתי א' מעיר ושנים ממשפחה, דהיינו
הנשאים שיעשו תשובה מתוך צרה.

To receive via email, or for הערות, please email mareimekomos@gmail.com